

บทที่ 2

ประวัติสถานที่และคณะสงฆ์

ประวัติหลวงพ่อโสธรและวัดโสธรวรารามวรวิหาร

ประวัติหลวงพ่อ

หลวงพ่อพุทธโสธร เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ สมัยลพบุรี-ลพบุรีปางสมาธิเพชร พระเนตรทราย หน้าคักกว้างศอกเศษ รูปทรงวิจิตรสวยงามมาก ต่อมาเมื่อพระสงฆ์ในวัดเห็นว่า กาลต่อไปภายหน้า ทุรชนที่มีกิเลสตัณหาโลภะแรงกล้า มีจิตใจฝืดตันเป็นบาป หมดศรัทธาหาความเลื่อมใสไม่ได้ จะนำเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว ไม่เป็นการปลอดภัย จึงพอกปูนเสริมให้ใหญ่หุ้มองค์จริงไว้ภายใน ดังปรากฏในทุกวันนี้ ซึ่งมีหน้าคักกว้าง 3 ศอก 5 นิ้ว

วัดโสธรวรารามวรวิหารตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 71 ตอน 3 วันที่ 5 มกราคม 2497 มีขอบเขตด้านเหนือยาว 6 เส้น 6 วา ด้านใต้ยาว 5 เส้น 10 วา ด้านทิศตะวันออกยาว 4 เส้น 3 วา ด้านทิศตะวันตกยาว 3 เส้น 1 วา รวมเนื้อที่ประมาณ 21 ไร่ 42 ตารางวา¹

วัดโสธรวรารามวรวิหาร อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 2 กิโลเมตร อยู่ริมแม่น้ำบางปะกงและติดกับค่ายศรีโสธร ซึ่งเป็นที่ตั้งกองพันทหารช่างที่ 2 (ช. พัน 2) แต่เดิมวัดโสธรวรารามวรวิหารมีชื่อว่า วัดหงส์ เพราะที่วัดมีเสาใหญ่เป็นรูปหงส์ติดอยู่บนยอดเสา วัดนี้สร้างในสมัยใดไม่ปรากฏ แต่พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี หรือต้นสมัยกรุงธนบุรีราวปีพุทธศักราช 2037 มูลเหตุที่วัดนี้ได้ชื่อว่า โสธร หรือ โสธร มีผู้เฒ่าเล่าสืบกันมาว่า หงส์ ซึ่งอยู่บนยอดเสาใหญ่ถูกลมพายุพัดลงมาเหลือแต่เสาใหญ่ จึงมีผู้เอารังขึ้นแขวนแทน เลยเรียกวัดนี้ว่า “วัดเสาธง”

¹ ทะเบียนโบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักร. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์, พ.ศ.2516), หน้า 365.

ที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป หลวงพ่อโสธร

บริเวณด้านนอกที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ใช้เป็นสถานที่ สำหรับประชาชนมากราบไหว้ขอพร

ต่อมาเกิดลมพายุกล้าพัดเสาธงหักโค่นลงมาเป็นสองท่อน ประชาชนก็ถือเอาเครื่องหมายเสาธงหักเป็นท่อนนั้น ตั้งชื่อวัดว่า “วัดเสาทอน”² แต่ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดโสธร ตามชื่อพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัด คือ พระพุทธโสธร

แต่เดิมวัดนี้ใช้ตัวหนังสือเขียนว่า โสทร แต่เนื่องด้วยพระที่ได้มาประดิษฐาน คือ หลวงพ่อโสธรนั้นมีอานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ปรากฏ จึงได้เขียนและใช้ชื่อวัดว่า “วัดโสธร” ซึ่งหมายความว่า วัดพระศักดิ์สิทธิ์ คำว่า โสธร นี้มีผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นว่า เป็นนามศักดิ์สิทธิ์ (โส) เป็นอักขระสำเร็จรูปป้องกันสรรพทุกข์โรคภัยทั้งปวง (ธ) เป็นพยัญชนะอำนาจมีตะแบกเดชาภาพ (ร) เป็นอักขระมหานิยม เป็นที่ชื่นชมของเทวดาและมนุษย์³

วัดโสธรฯ แต่เดิมเป็นวัดราษฎร์ ต่อมาได้รับพระราชทานยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหาร มีนามว่า “วัดโสธรวรารามวรวิหาร” เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2501 ภายในวัดเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ และถือกันว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา คือ พระพุทธโสธร

ประวัติพระพรหมและประวัติศาลท่านท้าวมหาพรหมโรงแรมเอราวัณ

ประวัติพระพรหม พระพรหมเป็นพระผู้เป็นเจ้าองค์หนึ่งในจำนวนทั้งสามองค์ของพราหมณ์และถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก ตลอดถึงมนุษย์ สัตว์และบรรดาสรรพสิ่งนานาชนิด ไม่มีสิ่งใดเลยที่พระพรหมไม่ได้สร้างขึ้น ยิ่งกว่านั้นยังเชื่อกันอีกว่า วิถีชีวิตของแต่ละคนจะเปลี่ยนไปทางใด ก็ย่อมเป็นไปตามแนวทางที่พระพรหมกำหนดให้

² กิจจา วัฒนสินธุ์ หนังสืออนุสรณ์นายกิจจา วัฒนสินธุ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, 2523), หน้า 167 - 168.

³ อนุสรณ์งานสมโภชหลวงพ่อโสธร พ.ศ. 2518. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, 2518), หน้า 2.

นาค โจอารีย์ กล่าวไว้ในหนังสือ อันเนื่องมาแต่วรรณคดีว่า กำเนิดของพระพรหมตาม คติของพราหมณ์นั้น เมื่อรวมความแล้วมีอยู่ 2 ประการคือ พระพรหมเป็นพระสวัยมภู กำเนิด ขึ้นมาเองหรืออาตมภู คือสร้างตัวขึ้นเองแล้วจึงสร้างผู้อื่นและอีกประการหนึ่ง มีผู้ให้กำเนิดมา ก่อนแล้วจึงสร้างผู้อื่นต่อไป⁴

จากหนังสือเทวาลัย ได้กล่าวถึงประวัติพระพรหมไว้ว่า กำเนิดพระพรหมมีความเป็นมา ก่อนข้างสับสน แต่ในตำราที่พอจะเชื่อถือและอ้างอิงได้มากที่สุด เห็นจะเป็นตำราที่ว่า พระพรหม เกิดมาจากดอกบัว ซึ่งดอกบัวนี้ผุดขึ้นมาจากพระนาภีของพระพิษณุ (พระนารายณ์) ในขณะที่ บรรทมหลับอยู่บนหลังอนันตนาคราช ณ เกษียรสมุทร จากนั้นจึงสร้างมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้ง สามโลก

พระพรหม มีรูปร่างสี่แดง มีสี่หน้า สี่เศียร ในบางตำราวามีถึงห้าเศียร แต่ภายหลังทำให้ พระศิวะ โกรธ ฐานกล่าววาจาสบประมาท พระศิวะจึงบันดาลด้วยฤทธิแห่งดวงเนตรที่สามแลดู เศียรพระพรหมจนไหม้เป็นจุนไป จึงคงเหลืออยู่เพียงสี่เศียร

พระพรหม มี 4 กร ถือธารพระกรหนึ่ง ช้อนหนึ่ง หม้อหนึ่งและคัมภีร์หนึ่ง มีประจำ คคล้องคอ ธนุชื่อปรีวิตะ มีหงส์เป็นพาหนะ สถิตย์อยู่ในพรหมโลก⁵

ประวัติศาสตร์ ท่านท้าวมหาพรหมโรงแรมเอราวัณ

เมื่อปี พ.ศ. 2496 ได้เริ่มมีการก่อสร้างโรงแรมเอราวัณขึ้น โดยบริษัทสหโรงแรมไทยและ การท่องเที่ยว จำกัด มีพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นประธานกรรมการ ต่อมาปลายปี พ.ศ. 2499 การก่อสร้างโรงแรมเอราวัณใกล้จะแล้วเสร็จ คณะกรรมการได้มอบหมายให้ พล.ต.ต. หม่อมหลวง จเร สุทัศน์ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ไปเชิญพลเรือตรีหลวงสุวิธานแพทย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้าน โหราศาสตร์เพื่อหาฤกษ์การวางศิลาฤกษ์วันเปิดดำเนินกิจการโรงแรมเอราวัณ ท่านได้แนะนำว่า เนื่องจากฤกษ์การวางศิลาฤกษ์ ที่ได้กระทำไว้ไม่ถูกต้อง จะต้องแก้ไขโดยการสร้างศาลท่านท้าวมหาพรหมและศาลพระภูมิไว้ ศาลท่านท้าวมหาพรหมได้สร้างเสร็จและนำมาประดิษฐานที่โรงแรมเอราวัณ สี่แยกราชประสงค์ ในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 โรงแรมเอราวัณจึงได้ถือเอา วันที่ 9 พฤศจิกายน ของทุกปี ทำพิธีบวงสรวงเทวดานแห่งนี้เป็นประจำตลอดมา

⁴ นาค โจอารีย์. อันเนื่องมาแต่วรรณคดี. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 4.

⁵ เทวาลัย. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทแอกคิวเรท เพรส จำกัด, ม.ป.ป.), หน้า 37-38.

ศาลพระพรหม โรงแรมเอราวัณ

ปัจจุบันศาลท่านท้าวมหาพรหมยังเป็นที่กราบไหว้บูชาของพนักงานเจ้าหน้าที่โรงแรมเอราวัณ มีการนำดอกไม้ธูปเทียนมาบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลทุกวัน⁶

ประวัติศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี

ประวัติพระนารายณ์

ตามประวัติ กล่าวว่า บริเวณนี้มีความศักดิ์สิทธิ์มานานแล้ว จึงมีผู้ก่อสร้างเป็นศาลขึ้น และมีผู้อัญเชิญรูปปั้นพระนารายณ์มาประดิษฐานเพื่อสักการบูชา เมื่อประมาณร้อยปีมานี้เอง แต่รูปพระนารายณ์องค์นี้ชำรุด ไม่มีเศียร และพระกรขาดทั้งหมด ต่อมาจึงได้มีผู้นำพระเศียรพระพุทธรูปมาต่อให้ และรูปปั้นพระนารายณ์นี้ เชื่อกันว่า เป็นที่สิงสถิตย์ของเจ้าพ่อพระกาฬมาจนทุกวันนี้⁷

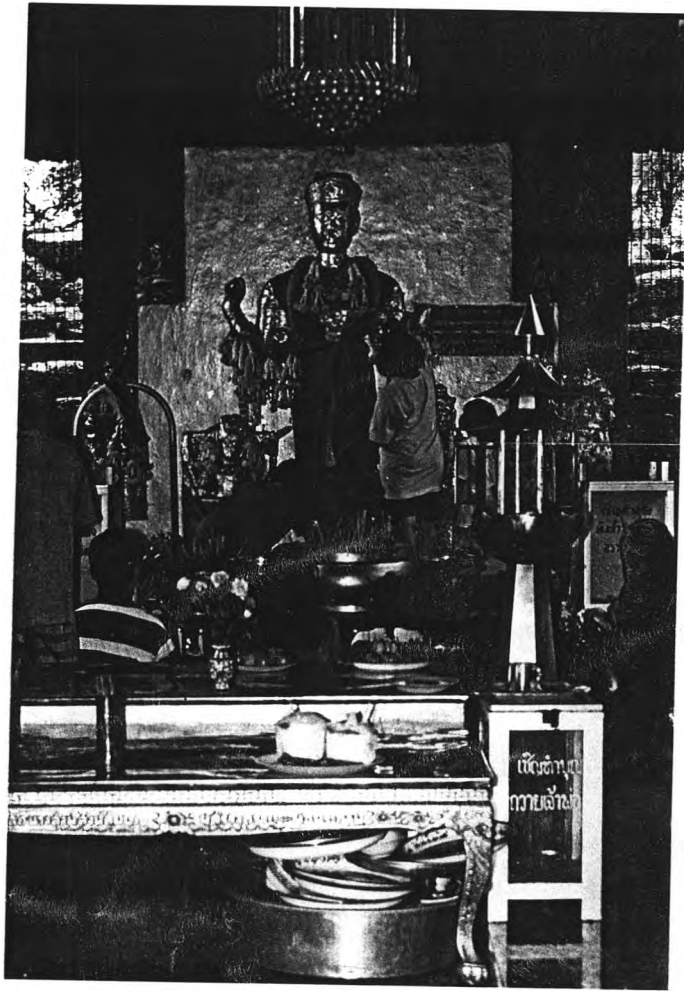
ศาลพระกาฬ ตั้งอยู่ริมทางรถไฟด้านทิศตะวันออก เป็นเทวสถานเก่า ครึ่งขอมครึ่งเมืองลพบุรี สร้างด้วยศิลาแลงเรียงซ้อนกันเป็นฐานสูง จึงเรียกกันมาแต่ก่อนอีกชื่อหนึ่งว่าศาลสูง⁸ ศาลพระกาฬจะมีทับหลังสลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ทำด้วยศิลาทราย 1 แผ่น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 วางอยู่ติดฝาผนังวิหารหลังเล็กชั้นบน ส่วนด้านหน้า เป็นตัวศาลที่สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2496 โดยสร้างทับบนรากฐานเดิม ที่สร้างไว้ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายในวิหารประดิษฐานรูปพระนารายณ์ยืน ทำด้วยศิลา 2 องค์ องค์เล็กเป็นแบบเทวรูปรุ่นเก่าในประเทศไทย องค์ใหญ่เป็นประติมากรรมแบบลพบุรี แต่หน้าพระเศียรของพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยา มาสวมต่อไว้เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป

ศาลพระกาฬ เป็นสถานที่ที่รุ่มร้อนเต็มไปด้วยต้นกร่างขนาดใหญ่มีฝูงลิงอาศัยเป็นจำนวนมาก มีผู้กล่าวว่า ใครก็ตามที่มาเที่ยวเมืองลพบุรีแล้วไม่ได้ไปไหว้เจ้าพ่อพระกาฬ ถือเสมือนว่าไม่ได้ไปเยือนลพบุรี ศาลพระกาฬจึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดลพบุรีมาช้านานแล้ว

⁶ สมภายณ์ สุภโชค ปาละภูติ. หัวหน้าผู้ดูแลสถานที่ศาลพระพรหมเอราวัณ, 20 ตุลาคม 2540.

⁷ จังหวัดลพบุรี รายงานกิจการจังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2502-2503. (พระนคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, 2505), หน้า 283.

⁸ หนังสือคู่มือนำเที่ยวลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2524), หน้า 53.

ภาพบริเวณภายในศาลพระกาฬ เป็นที่สำหรับกราบไหว้บนบาน

ความสำคัญของสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีละครแก่น

การเลือกขนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่างๆ ความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ภายในสถานที่ที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความเชื่อถือศรัทธา อาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ความมีชื่อเสียงของวัดโสธรฯ ก็เช่นเดียวกัน เหตุที่ประชาชนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดให้ความเชื่อถือศรัทธากันมาก เป็นเพราะความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโสธรที่ประดิษฐานอยู่ในวัด

ตามหนังสือประวัติหลวงพ่อโสธร พระเขมรารามมุนีหรือพระราชเขมร เขมทสุสี ขณะเมื่อเป็นท่านมหาก่อเขมทสุสี อดีตเจ้าอาวาสวัดโสธรฯ ได้เขียนไว้มีความตอนหนึ่งว่า เมื่อหลวงพ่อได้มาประดิษฐานอยู่ในวัดโสธรแล้ว ประชาชนชาวเรือนับถือกันมาก กล่าวกันว่าถ้าได้บอกหลวงพ่อแล้วสินค้าก็ซื้อขายคล่อง ครั้งต่อมาเมื่อการคมนาคมทางบกสะดวกขึ้น ผู้ใดเจ็บไข้ได้ป่วยก็มาขอความคุ้มครองรักษาจากหลวงพ่อโสธร และมักจะได้ผลสมความปรารถนาเป็นส่วนมาก

มูลเหตุอีกอันหนึ่ง ที่ทำให้เกิดศรัทธาความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโสธร ได้แพร่ไพศาลไปในท้องที่ต่าง ๆ เล่ากันต่อ ๆ มาว่า ในสมัยหนึ่ง บ้านโสธรเกิดเหตุทุกข์ภัยข้างยากหนักแพงฝนแล้ง ข้าวกล้าในนา ผลไม้ในสวนเหี่ยวแห้ง สัตว์พาหนะเกิดโรคระบาดขึ้น หาที่พึ่งไม่ได้ก็หันหน้าเข้าหาพระ จึงไปมนัสการอธิษฐานบนบานขอความคุ้มครองรักษาจากหลวงพ่อโสธรในโบสถ์ เอาชีรูปบ้าง ดอกไม้เหี่ยวที่บูชาแล้วบ้าง กับทั้งอธิษฐานหยดเทียนขอน้ำมันต์จากหลวงพ่อแล้วนำมากิน มาทาและอาบ ปรากฏว่าโรคหายเป็นปกติด้วยความดีใจที่โรคหายสมความประสงค์ จึงจัดให้มีการสมโภชแก่นถวาย แต่นั้นมากิตติศัพท์ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อก็แพร่สะพัดไปในที่ต่าง ๆ มากขึ้น

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์แม่ชีจรัส ยงเจริญ ได้เล่าว่า เดิมทีเดียวไม่มีการแห่หลวงพ่อทางเรือลงไปในตำบลท่าहत (โรงสีล่าง) และที่อำเภอบ้านโพธิ์ แต่เนื่องจากนายทรัพย์ผู้เป็นโต้โผละครอาชีพ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “โต้โผทรัพย์” ได้นำคณะละครไปแสดงที่โรงบ่อนท้ายตลาดโรงสีล่าง ตำบลท่าहत อำเภอบ้านโพธิ์ ขณะที่ลูกสาวโต้โผทรัพย์ กำลังแสดงละครอยู่ได้มีสมัครพรรคพวกของผู้มีอิทธิพลอยู่ในขณะนั้นอุ้มลูกสาวโต้โผทรัพย์ไปทิ้งเครื่องละครโต้โผทรัพย์

ไม่มีทางเลือกปฏิบัติเป็นอย่างอื่น นอกจากหันเข้าพึ่งบารมีหลวงพ่อโศธร โดยบนบานว่า ถ้าได้ลูกสาวกลับคืนมาจะแห่หลวงพ่อโศธรมาสวมโกศที่โรงสีล่าง ตำบลท่าพลับ ด้วยบุญญาภิหารของหลวงพ่อ โต้ไศรัพย์ก็ได้ลูกสาวกลับคืนมาภายใน 3 วัน นับแต่นั้นมาก็ได้มีการแห่หลวงพ่อโศธรทางเรือมาถึงโรงสีล่าง แล้วแห่ต่อไปถึงอำเภอบ้านโพธิ์ เป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ และชาวบ้านก็ได้เริ่มนิยมบนบานหลวงพ่อโศธรด้วยละครรำแต่นั้นมา

จากความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโศธร นอกจากจะบูชาด้วยเครื่องสังเวศ พวงมาลัยหรือดอกไม้ธูปเทียนแล้ว ละครรำแก้บนก็ยังเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ประชาชนยังใช้บริการอยู่ตลอดเวลา

สถานที่อีกแห่งหนึ่งที่ประชาชนให้ความเชื่อถือศรัทธามากก็คือศาลพระพรหม ที่โรงแรมเอราวัณ สาเหตุที่ประชาชนนิยมไปบนบานหรือกราบไหว้ส่วนหนึ่งก็คือ การเชื่อถือศรัทธาในพระพรหม ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่บริเวณนั้น

เชื่อกันว่าพระพรหมได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของทุกคน พระพรหมมีคุณแก่ชาวโลกทั่วไปถ้าได้บูชาพระพรหมก็จะเป็นสุขใจยิ่งเหมือนดังได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นพรหมโลกสิบหกชั้น⁹

จากการสัมภาษณ์ คุณศุภโชค ปาละภูติ หัวหน้าผู้ดูแลสถานที่ศาลพระพรหม เล่าว่า เหตุที่สร้างศาลพระพรหมขึ้น ก็เพื่อเป็นสิริมงคล และอยู่ใกล้โรงแรมเอราวัณ จะได้เป็นที่เคารพกราบไหว้บูชาของพนักงานเจ้าหน้าที่ ตลอดจนผู้ผ่านไปมา ภายหลังเริ่มมีบุคคลภายนอกมากราบไหว้บนบาน เมื่อประสบความสำเร็จก็แก้บน ด้วยดอกไม้บั้ง มะพร้าวบั้ง พวงมาลัยบั้ง ส่วนเริ่มมีการบนบานด้วยละครนั้น เชื่อว่าพระพรหมอยู่บนสวรรค์ พบแต่สิ่งสวยงามๆ มีนางฟ้ามาร่ายรำให้ชมจึงมีชาวบ้านเริ่มนำละคร มารำถวาย อาชีพรำแก้บนจึงได้เกิดขึ้นบริเวณศาลพระพรหม¹⁰

จากความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพรหม จึงทำให้มีผู้มากราบไหว้บนบาน และขอพรที่ศาลพระพรหมโรงแรมเอราวัณอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

⁹ “พระพรหม,” อันเนื่องมาแต่บรรณคดี. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 11.

¹⁰ สัมภาษณ์. ศุภโชค ปาละภูติ. หัวหน้าผู้ดูแลสถานที่บริเวณศาลพระพรหม, 20 ตุลาคม 2540.

นอกจากนี้ มีสถานที่ยี่แห่งหนึ่ง ที่ผู้คนไปสักการบูชาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ศาลพระกาฬ สาเหตุที่มีผู้มาบนบานกราบไหว้ คือ ความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อพระกาฬ ที่มีการบอกเล่ากันปากต่อปากว่า เมื่อขอพรสิ่งใดจากเจ้าพ่อ ก็มักจะประสบความสำเร็จทุกครั้ง จึงทำให้ประชาชนในจังหวัดลพบุรี และจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียง เช่น สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท อุทัย ต่างพากันมากกราบไหว้ และใช้บริการรำแก้บน ที่ศาลพระกาฬ เป็นจำนวนมาก

จากการสัมภาษณ์ นางสาว อุดมเดชะ กล่าวว่า เมื่อมีผู้มาใช้บริการรำแก้บน ตนเองจะถามถึงเหตุผล ผู้คนส่วนใหญ่จะตอบว่า มีคนเล่ากันต่อๆ มาว่า เจ้าพ่อชอบดูละคร ถ้าใครบนบานด้วยละครรำ ส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จทุกครั้ง¹¹

จากประกาศสังเวพระกาฬเมืองลพบุรี ในจดหมายเหตุ กล่าวไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลราชกุมาร สมเด็จพระมงกุฎสยามมิตติเทพยพงษ์วงษชาติศรวรกษัตริราชขัตติยราชนิกรโคมจาดุรันดบรมมหารัชมหารมณเฑียรสถาน บรมธรรมมิกมหาราชาธิราชบรมนาถบพิตรพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่าเมืองลพบุรีนี้ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อน ซึ่งมีพระเดชานุภาพบุญบารมีมาก ได้ทรงสถาปนาสร้างขึ้นเป็นพระนครราชธานี แลได้ทรงประดิษฐานรูปพระกาฬเทวนบุตรมีมเหศรศักดิ์คานุภาพอันศักดิ์สิทธิ์ไว้ในพระนครเพื่อจะให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวบวงสรวงเช่น ไหว้กระทำสักการบูชาของชาวพระนครทั้งปวง จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานเชิญเครื่องราชพิธีกรรมมาเช่นสังเว แต่พระกาฬเทวนบุตรผู้มีอำนาจด้วย พระราชประสงค์จะขออนุญาตให้ซ่อมแซมสร้างพระนครนี้ขึ้นอีกให้เป็นกรุงลพบุรีเหมือนครั้งก่อน¹²

สรุปได้ว่า ความสำคัญของสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภายในสถานที่ มีผลต่อความนิยมของประชาชน ในการมาเลือกใช้บริการรำแก้บน จึงมีคณะละครเข้าประกอบอาชีพหลายคน เพื่อสนองความต้องการของประชาชน

¹¹ สัมภาษณ์. นางสาว อุดมเดชะ, ผู้ฝึกหัดละครรำแก้บน, 7 มกราคม 2540.

¹² กรมศิลปากร. การสร้างเมืองลพบุรีให้เป็นราชธานีขึ้นใน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2525), หน้า 78.

คณะกรรมการแก้บนที่วัดโสธร

คณะกรรมการแก้บนที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร แต่เดิมมีอยู่ 5 คณะ คือ

- คณะที่ 1 คณะพรพิทักษ์
- คณะที่ 2 คณะรวมไทยบันเทิง
- คณะที่ 3 คณะ ร.รัตนศิลป์
- คณะที่ 4 คณะปราณีเพชรโสธร
- คณะที่ 5 คณะประจวบเจริญศิลป์

หมายเหตุ การใช้ชื่อคณะที่ 1 - 5 เพราะมีคณะละครหลายคณะ ทางวัดจึงจัดให้มีการจับฉลาก เพื่อสะดวกในการเรียกชื่อและจำง่าย

คณะที่ 1 คณะพรพิทักษ์

คณะพรพิทักษ์เป็นคณะละคร คณะที่ 1 ในจำนวน 5 คณะ เพราะจับสลากจัดอันดับได้เป็นคณะแรก เจ้าของคณะละครชื่อ ร้อยตรีสนิท เรืองฤทธิ์ ผู้ฝึกหัดรำให้กับคณะนี้ คือนางจำลอง ดารา ซึ่งเป็นคนเก่าแก่ของชาวคณะ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้มีความสามารถด้านการละคร เคยเรียนและฝึกรำมาตั้งแต่เด็ก

คณะที่ 2 คณะรวมไทยบันเทิง

คณะรวมไทยบันเทิง เป็นคณะที่ 2 ที่แสดงประจำอยู่ที่วัดโสธรฯ เจ้าของคณะละครชื่อนางเอิบ พิมพ์สุวรรณ แต่ปัจจุบันพบว่า คณะนี้ได้เลิกกิจการแล้ว เพราะเจ้าของคณะได้ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด จึงไม่มีผู้รับช่วงต่อ

คณะที่ 3 คณะ ร.รัตนศิลป์

คณะนี้เป็นคณะที่ 3 เจ้าของคณะชื่อ นายวิรัตน์ เรือนพล เป็นหลานของ นางจำลอง ดารา ซึ่งเป็นผู้ฝึกหัดละครให้คณะพรพิทักษ์ และเป็นผู้ฝึกให้กับคณะนี้ด้วย

คณะที่ 4 คณะปราณีเพชรโสธร

คณะปราณีเพชรโสธร เป็นละครคณะที่ 4 เจ้าของคณะชื่อ นายชัยยันต์ พรหมศรีโชติ ผู้ฝึกหัดละครให้กับคณะนี้คือ นางจำลอง ดารา ละครแก่นกับคณะนี้ ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับ คณะพิทักษ์และคณะรัตนศิลป์ จึงได้รวมทั้ง 3 คณะเข้าด้วยกัน โดยนักแสดงและนักดนตรี สามารถขอยืมตัวกันได้ แต่ยังไม่ใช้ชื่อแยกกันเหมือนเดิม

คณะที่ 5 คณะประจวบเจริญศิลป์

ละครรำแก่นกับคณะประจวบเจริญศิลป์ เป็นละครแก่นกับ คณะที่ 5 เจ้าของคณะคือ นางประจวบ เพชรพันธุ์ อายุ 64 ปี ตั้งคณะละครขึ้นราว พ.ศ.2503 นางประจวบ จะเป็นผู้ฝึกหัดละครให้กับลูกน้องในคณะทั้งหมด จะเริ่มฝึกซ้อมรำตั้งแต่เวลา 18.00-20.00 น. เป็นประจำทุกวัน สาเหตุที่นางประจวบตั้งคณะละครขึ้นมา ก็เพราะอยากมีอาชีพและรายได้ โดยนำความสามารถที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

ปัจจุบันคณะละครแก่นที่วัดโสธรฯ เหลือเพียง 4 คณะ คือ คณะพรพิทักษ์ คณะ ร.รัตนศิลป์ คณะปราณีเพชรโสธร และคณะประจวบเจริญศิลป์ 3 คณะแรกที่กล่าวถึง ไม่ได้แสดงภายในสถานที่ที่ทางวัดจัดไว้ให้ ต้องใช้บริเวณรอบนอกสำหรับแสดง ผู้มาใช้บริการจึงน้อย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ต้องการแก่นต่อหน้าหลวงพ่อ ทั้ง 3 คณะ จึงต้องรวมกันโดยใช้วิธีช่วยกันหาลูกค้า และสามารถยืมตัวผู้แสดงระหว่างคณะได้

ส่วนคณะประจวบเจริญศิลป์ ปัจจุบันเป็นคณะที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของวัดโสธรฯ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ คือเป็นคณะเดียวที่ประมุขสถานที่แก่นได้ภายในโบสถ์ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ต้องการที่จะรำละครภายในโบสถ์ ต่อหน้าหลวงพ่อโสธร จึงทำให้มีผู้มาใช้บริการแต่คณะนี้ และสาเหตุอีกประการหนึ่งคือคณะประจวบเจริญศิลป์มีผู้แสดงมากกว่าคณะอื่น จึงสามารถสับเปลี่ยนผู้แสดงได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อยเหมือนกับคณะอื่น อีกทั้งยังได้จ้างผู้ที่เป็นนายหน้าหาละครไว้หลายคน จึงได้ลูกค้ามาใช้บริการคณะของตนมากกว่าคณะอื่น

คณะละครรำแก้บนที่ศาลพระพรหม โรงแรมเอราวัณ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ปัจจุบันคณะรำแก้บนที่ศาลพระพรหมเอราวัณ มีทั้งหมด 4 คณะด้วยกัน คือ

1. คณะจรัสศิลป์

เจ้าของคณะ คือ นางจรัส แจ่มสว่าง

2. คณะระม่อม ทิพย์โส

เจ้าของคณะ คือ นางระม่อม ทิพย์โส

3. คณะดำรงนาฏศิลป์

เจ้าของคณะ คือ นางวรรณ สุขปัญญา

4. คณะจงกล

เจ้าของคณะ คือ นางจงกล โปร่งน้ำใจ

เมื่อมีหลายคณะเข้ามาประกอบการ ความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นมากมาย เช่น เรื่องสถานที่แสดง เวลาในการแสดง ลูกค้ำที่มาใช้บริการเป็นต้น ทางมูลนิธิทุนท่านท้าวมหาพรหม โรงแรมเอราวัณ จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสรรเวลาในการแสดง สร้างสถานที่แสดงให้โดยเฉพาะ ทำให้ยุติปัญหาในเรื่องเวลา สถานที่ และลูกค้ำที่มาติดต่อการแสดง

คณะละครรำแก้บนที่ศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี

แต่เดิมละครแก้บนที่ศาลพระกาฬ มีคณะละคร 2 คณะ คือ คณะละครของนางเยื่อน และคณะละครของนางเอม ยังไม่มีชื่อของคณะละคร จะเรียกกันติดปากว่า ละครของแม่เยื่อน ละครของแม่เอม

ปัจจุบันคณะละครรำแก้บนที่ศาลพระกาฬ เหลืออยู่เพียงคณะเดียวเท่านั้น คือ คณะละครของนางเยื่อน เมื่อนางเยื่อนเสียชีวิตลง ก็เปลี่ยนชื่อคณะละครเป็น คณะสุขศิลป์ บรรเทิง ส่วนคณะของ นางเอม ไม่มีลูกหลานรับช่วงต่อ จึงเลิกกิจการไปในที่สุด จึงทำให้เหลือคณะละครแก้บนที่ศาลพระกาฬ อยู่เพียงคณะเดียวเท่านั้น

คณะสุขศิลป์ บรรเทิง

คณะสุขศิลป์ บรรเทิง ปัจจุบันเจ้าของคณะ คือ นางกระจ่างศรี บุญรัตน์นิกร อายุ 53 ปี เป็นบุตรสาวของนางเยื้อง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สมรสกับนายชาญ มีบุตรและธิดารวม 4 คน

นางกระจ่างศรี ได้ฝึกหัดละครรำกับมารดา โดยมีนางสาคร อุดมเดชะ ศิษย์รุ่นพี่ของนางเยื้องคอยช่วยเหลือ และฝึกหัดละครให้กับเด็ก ๆ ในคณะ

จากข้อมูลทั้งหมดสรุปได้ว่า ปัจจุบันที่วัดโสธรฯ มีคณะละคร 4 คณะ คือ คณะพรพิทักษ์ คณะ ร. รัตนศิลป์ คณะปรางณีเพชรโสธร และคณะประจวบเจริญศิลป์ ศาลพระพรหมเอราวัณ มีคณะละคร 4 คณะ เช่นเดียวกับที่วัดโสธรฯ คือ คณะจรัสศิลป์ คณะละม่อม ทิพยโสถ คณะดำรงนาฏศิลป์ และคณะจงกล ส่วนศาลพระกาฬมีคณะละครเพียงคณะเดียว คือ คณะสุขศิลป์ บรรเทิง ส่วนสำคัญของคณะละครทั้ง 3 แห่ง ก็คือ องค์กรประกอบของการแสดง ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป